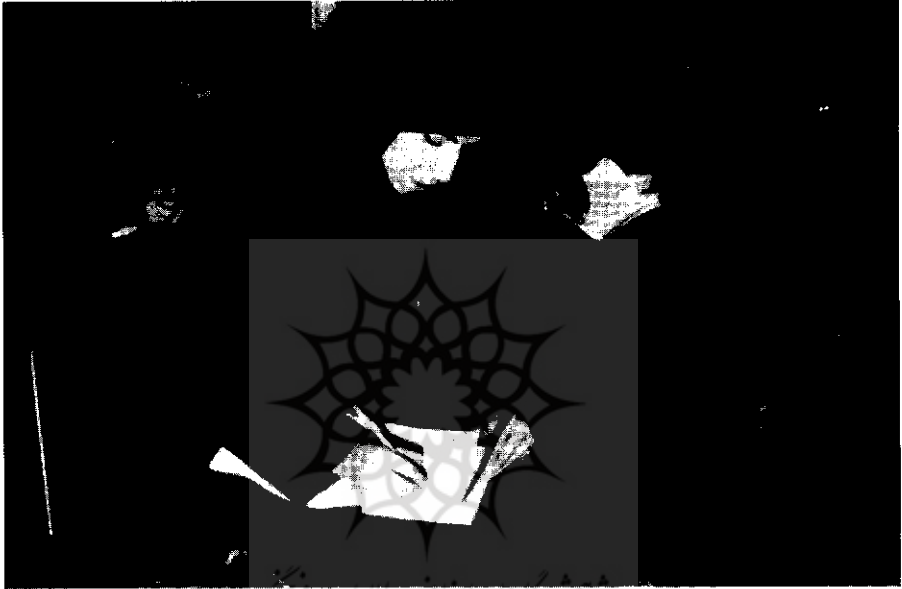

چگونه کلاس‌های آموزش خانواده را جذاب‌تر کنیم؟

حسن ثابتی

بلکه هر شخص، از کودکی تا واپسین لحظات زندگی نیازمند یادگیری و آموزش است.

آموزش خانواده یکی از جنبه‌های بسیار مفید آموزش بزرگسالان است که همواره در جهان مورد توجه برنامه‌ریزان اجتماعی بوده است. زیرا اساس هر جامعه، خانواده‌های آن جامعه است. به عبارت دیگر، کیفیت ارتباط در مکان مقدّس خانواده است که تا حد زیادی چگونگی گذشته، حال و آینده هر فرد و جامعه را پی‌ریزی می‌کند. به همین لحاظ یکی از جریان‌هایی که پس از پیروزی انقلاب و استقرار

اطلبوا العلم من المهدالی اللحد (حضرت محمد ص)

چنین گفت پیغمبر راستگوی

زگهواره تاگور دانش‌جوی

همان‌طور که در حدیث مشهور نبوی تصریح شده است، یکی از نیازهای دائمی بشر، نیاز به آموزش است. از نکات اساسی و روشن حدیث فوق این است که، نه تنها آموزش و یادگیری به سنّ و زمان معینی اختصاص ندارد،

شکل دهندگان و معماران شخصیت فرزند خود هستند. در جامعه امروزی ممکن است هر پدر و مادری در یک یا چند رشته، اطلاعات تخصصی داشته، در زمینه چگونگی برقراری روابط خانوادگی آگاهیها و یا تجربیاتی را در خانه پدری خود کسب کرده باشد. اما آنچه مسلم است اینکه، شیوه زندگی امروز مانند شیوه زندگی نسل قبل نیست، زیرا نیازهای جامعه امروز با نیازهای جامعه نسل گذشته همانندی ندارد و همین امر نحوه زندگی خانوادگی را نسبت به زمان قبل تغییر داده است.

وجود ارتباطات سریع و گوناگون در دنیای امروزی، تمامی نقاط دورافتاده جهان را به همدیگر نزدیک کرده است. این امر موجب شده که فرهنگهای مختلف از گوشه و کنار جهان در بین خانوادهها مطرح گردد و به دنبال آن نظام ارزشی خانواده و روابط بین اعضای آن تحت تأثیر قرار گیرد. پیامد این امر مسایل و مشکلاتی است که در برقراری روابط صحیح خانوادگی ایجاد شده و به سادگی نیز قابل حل نیست. بدین لحاظ آموزش شیوه‌های تربیتی به والدین، یکی از راههایی است که این مسایل را کاهش می‌دهد و از پدید آمدن مسایل جدیدتر پیشگیری می‌کند. علاوه بر آن آموزش والدین در خصوص مسایل تربیتی موجب می‌گردد که والدین محیط مناسبتری برای رشد و شکوفایی استعدادهای بالقوه فرزندان خود فراهم کنند و این امر نیز پیشرفت و بالندگی افراد خانواده و جامعه را در پی خواهد داشت. اکنون این سؤال پیش می‌آید که آموزش خانواده را از کجا و چه موقع باید آغاز کرد؟ به عبارت دیگر در آموزش خانواده کدام مسایل اولویت بیشتری دارد و

نظام جمهوری اسلامی ایران، با کوشش متفکران و مسئولان مربوط دنبال شده و روند افزایشی داشته، "آموزش خانواده" بوده است. به گونه‌ای که هم در تعداد کلاسها و هم در شمار اولیای شرکت کننده در کلاسهای آموزش خانواده، سال به سال نسبت به گذشته افزایش چشمگیری حاصل شده است. با وجود این لازم می‌نماید که والدین به منظور آگاهی بیشتر از مسایل تربیتی، به یادگیری خود ادامه دهند و آموزشهای لازم را دریافت کنند. اما آنچه در این آموزش قدم نخست محسوب می‌شود، جذب، علاقه‌مندی و شرکت بیشتر والدین در این کلاسهاست.

در این مقاله بر آنیم که نخست درباره اهمیت و لزوم آموزش خانواده، نیازهای آموزشی والدین، و موانع و مشکلات موجود در آموزش بزرگسالان، مطالبی را خدمت خوانندگان محترم تقدیم نماییم، سپس تأثیر کلاسهای آموزش خانواده را از نگاه تحقیقات، نگرش اولیاء به کلاسهای آموزش خانواده و عوامل مؤثر در جذب آنان به این کلاسها را که نتایج تحقیق انجام شده توسط نویسنده مقاله حاضر است، از نظر بگذرانیم و در پایان، بر اساس یافته‌های حاصل، پیشنهادهایی به منظور جذب بیشتر اولیاء، اجرای بهتر برنامه آموزش خانواده و نیز بهبود کیفی آن، ارائه نماییم.

اهمیت و لزوم آموزش خانواده

خانواده کوچکترین و اساسی‌ترین واحد اجتماعی است که هر یک از افراد جامعه در آن متولد می‌شود و تربیت و پرورش می‌یابد. در این میان نقش پدر و مادر در تربیت فرزند بسیار مهم و تعیین کننده است؛ زیرا والدین اولین

آموزشی"، خانم دکتر صباغیان به نقل از "نولز" می‌نویسد: "نیاز آموزشی چیزی است که هر کس باید برای بهبود شرایط زندگی خود، برای بهبود موقعیت سازمانی که به آن وابسته است، یا برای بهبود شرایط زندگی خویش آن را فراگیرد. نیاز آموزشی فاصله میان صلاحیت و شایستگی فرد در حال حاضر و سطح بالاتری از صلاحیت است که برای کارایی مؤثر او که توسط فرد یا سازمان یا جامعه مورد نظر بیان شده است، ضروری است." (صباغیان، ۱۳۶۹، صفحه ۷۷)

نیازهای آموزشی والدین، به لحاظ گوناگونی خانواده‌ها در جنبه‌های مختلف، بسیار است. اما بطور کلی مهم‌ترین موضوعاتی که برای والدین، نیاز آموزشی به حساب می‌آید و لازم می‌نماید تا در آن موارد آموزشهای لازم را دریافت کنند، عبارتند از: هدف و مفهوم زندگی، روابط مناسب بین همسران، وظایف زن و مرد در دورانهای مختلف زندگی، اقتصاد خانواده، روابط مناسب بین والدین با فرزندان، دوستان و معاشران خانواده، تغذیه و بهداشت خانواده، چگونگی گذراندن اوقات فراغت، ایجاد محیط مناسب فرهنگی در خانواده، نقش فرزند در خانواده، مسائل و مشکلات مربوط به مادران شاغل، آموزش مسایل کودکان پیش دبستانی، بازی کردن کودکان، مراقبت در امر تحصیل فرزندان، رابطه پدر و مادر با اولیای مدارس، مسایل تربیتی نوجوانان، پول توجیبی فرزندان، مسایل پدربزرگها و مادربزرگهایی که در جمع خانواده زندگی می‌کنند، کار کردن فرزندان، انتخاب راه آینده فرزندان و غیره.

به این ترتیب می‌بینیم، آموزشهایی که والدین به آنها نیاز دارند با توجه به پیشرفت

بطور کلی نیاز آموزشی والدین و خانواده‌ها چیست؟

نیازهای آموزشی والدین

اولین نکته‌ای که در آموزش والدین باید مورد توجه قرار گیرد، نیازهای آموزشی آنان است. به عبارت دیگر باید به این سؤال پاسخ دهیم که: والدین شرکت‌کننده، چه کسانی هستند و چه نیازهایی دارند؟ در صورتی که برای این سؤال پاسخی نیابیم، در آموزش والدین چندان موفق نخواهیم بود؛ زیرا از خصوصیات افراد بزرگسال این است که آنها انتظار دارند از آموزشی که برای آن وقت صرف می‌کنند، نتایج فوری عایدشان شود. بدین ترتیب اگر ندانیم که والدین به آموزش چه مطالبی نیاز دارند، چگونه می‌توانیم برای آموزش آنها و رسیدن به نتایج مثبت، برنامه‌ریزی صحیح داشته باشیم؟! پس، در اینجا این سؤال مطرح می‌شود که اصولاً نیاز آموزشی چیست؟

در تعریف نیاز آموزشی می‌توان گفت که نیاز آموزشی فاصله‌ای است بین آنچه فرد در حال حاضر هست با آنچه باید باشد. برای مثال: پدری است که در برابر همسر و فرزندان خود احساس مسؤولیت ندارد. (وضعیت موجود) اما آنچه واضح و روشن است، اینکه این پدر در حال حاضر نمی‌تواند نقش خود را به درستی در خانواده ایفا کند. بنابراین لازم است که احساس مسؤولیت در مورد خانواده‌اش را بدست آورد (وضعیت مطلوب). پس نوع آموزشی که می‌تواند در تبدیل این پدر از وضعیت اول به وضعیت دوم مؤثر افتد، نیاز آموزشی او را تشکیل می‌دهد. در تعریف "نیاز

این کلاسها بر دانش آموزان و والدین و بهبود روابط بین والدین و فرزندان تأثیرات مثبت و سازنده‌ای داشته است. همچنین از بین دروس ارائه شده در کلاسهای آموزش خانواده، دروس "تعلیم و تربیت اسلامی با تأکید بر روشها"، "روانشناسی تربیتی"، "نحوه رفتار والدین با فرزندان" و "بهداشت خانواده" بر آگاهی تربیتی والدین تأثیر بیشتری داشته و مورد توجه آنها قرار گرفته است. از دیگر نتایج مهم این بررسیها وجود رابطه مثبت بین میزان شرکت والدین دانش آموزان در کلاسهای آموزش خانواده و پیشرفت تحصیلی آنان است. به عبارت دیگر هر چه والدین بیشتر در کلاسهای آموزش خانواده شرکت کرده‌اند، فرزندانشان به پیشرفت تحصیلی بیشتری نایل شده‌اند.

در یک نگاه کلی، بر اساس بررسیها و تحقیقات به عمل آمده، می‌توان ادعا کرد که اگر چه در تشکیل کلاسهای آموزش خانواده از یک سو، و شرکت والدین در این کلاسها از سوی دیگر، مسایل و مشکلاتی، هم برای والدین شرکت کننده و هم برای مجریان این

جامعه بسیار وسیع و متنوع است. اما برای آموزش والدین لازم است که در هر منطقه نیازهای آموزشی آنان به طور دقیق شناسایی شوند و بر اساس آنها برنامه آموزشی والدین طراحی گردد. زیرا در هر موضوع تربیتی باید دقیقاً مشخص شود که سطح فعلی آگاهی والدین چیست، سطح مطلوب یا مورد انتظار کدام است و کدامیک از موضوعات برای آنها اولویت بیشتری دارند؟ بدین ترتیب نقش خود والدین، مجریان و برنامه‌ریزان آموزش خانواده در تعیین اولویتهای آموزشی از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

تأثیرات کلاسهای آموزش خانواده بر والدین، خانواده و مدرسه، بر اساس تحقیقات انجام شده

دوره‌های برگزار شده کلاسهای آموزش خانواده تأثیرات بسیاری در جهت دادن به رفتار مثبت والدین و دیگر اعضای خانواده داشته است. بر اساس نتایج تحقیقاتی که در چندین منطقه و شهرهای مختلف در این خصوص صورت گرفته است، می‌توان گفت که برگزاری

ساختمانی، بودجه و کارکنان - مناسب نبودن وقت و محل اجرای برنامه آموزشی یا تشکیل کلاس درس - همزمان بودن ساعات کلاس با ساعات کار افراد.

ب: موانع و مشکلات فردی: این موانع که ناشی از خصوصیات درونی شخص و یا ناشی از عوامل بیرونی و محیطی حاکم بر فرد است، عبارتند از: ضعف بدنی و کاهش نیروی جسمی و وجود بیماری - محدودیتهای زمانی و اقتصادی - به دلیل اشتغال به فعالیتهای اجتماعی - تصور منفی نسبت به آموزش و یادگیری - عدم اطمینان از نتیجه کار در آینده - جدا شدن از اعضای خانواده و دوری از خانه - وظایف سنگین خانه داری یا شغلی و مسؤولیت زیاد - عدم رضایت از کلاس درس - منظم نبودن فراگیران در زندگی برای استفاده از وقت و در نتیجه داشتن بهانه های مختلف برای عدم شرکت در کلاس مثل: خستگی و کمبود وقت - داشتن سوءظن به نحوه تشریح و منظور نهایی مربیان - عدم اعتماد به نفس - ترس از فرایند خسته کننده پاددهی - یادگیری - عدم اعتماد به دیگران و ترس از اینکه مبادا مسائل خصوصی و خانوادگی آنها برای دیگران آشکار گردد.

ج: موانع و مشکلات اجتماعی: موانع اجتماعی که در برابر افراد بزرگسال، برای شرکت آنان در کلاسهای آموزشی وجود دارد، عبارتند از: اعتقادات و ارزشهایی که در جامعه مطرح است و مانع شرکت فراگیران در کلاس می شود، به عنوان مثال: پذیرش آموزش به معنای پذیرش ضعف و نقص خود بزرگسال است. چون او فکر می کند نیاز به آموزش، دلیل ضعف است - نبودن وسایل رفت و آمد برای رفتن به کلاس - گرفتاریهای خانوادگی و حرفه ای.

برنامه موجود بوده است، اما اهمیت نتایج و آثار مثبت این کلاسها به قدری است که نباید مشکلات گوناگون، مانع از اجرا و شرکت والدین در این کلاسها باشد. البته برای نتیجه گیری بیشتر و بهتر باید کوشید که تا حد امکان، مشکلات و موانع موجود مرتفع گردد. اکنون بینیم در راه تشکیل و ثمر بخش بودن جلسات آموزش خانواده، و بطور کلی در آموزش پدران و مادران چه مشکلات و موانعی موجود است.

موانع موجود در آموزش پدران و مادران بدیهی است که در کشورها و جوامع گوناگون، شرایط حاکم بر جامعه متفاوت است. از جمله شرایط نامناسب: شرایط نامساعد اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و غیره است. به همین لحاظ مشکلات و موانع آموزش پدران و مادران در همه جوامع همانند نیست. در اینجا بطور کلی به موانع آموزش پدران و مادران در سه دسته اشاره می شود.

الف: موانع و مشکلات مربوط به برنامه ریزی و مدیریت: این موانع عبارتند از: برنامه ریزی متمرکز و در نتیجه عدم استفاده از نیروهای خلاق و علاقه مند - عدم توجه به نیازهای فراگیران در برنامه آموزش - کمبود منابع مادی و نیروی انسانی متخصص و با تجربه برای آموزش - یکسان بودن مطالب آموزش بزرگسالان در تمام نقاط - تکیه بر یک جنبه از آموزش و غفلت از جنبه های دیگر، نظیر: جنبه های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی - کاربردی نبودن مطالب آموزشی برای بزرگسالان - تعیین مطالب و موضوعات بر اساس الگوی مدیر به دلیل محدودیتهای